

freedom as a factor of socio-cultural transformations of modern Ukrainian society]. Odesa. 423 s. [in Ukrainian]

2. Boyko, O. (2002). *Ukrayina v 1985–1991 rr.: osnovni tendentsiyi suspil'no-politychnoho rozvytku*. [Ukraine in 1985–1991: main trends of social and political development]. Kyiv. 306 s. [in Ukrainian]

3. Borinshteyn, YE. R. (2010). *Osoblyvosti sotsiokul'turnoyi transformatsiyi suchasnoho ukrayins'koho suspil'stva*. [Peculiarities of socio-cultural transformation of modern Ukrainian society]. Odesa. 451 s. [in Ukrainian]

4. Vychiv's'kyu, P., Malanyuk, T., Orlova, V., Drychak, S. (2023). *Suchasni pidkhody do rozumynnya sutnosti upravlinnya sotsiokul'turnoyu diyal'nistyu u naukoviy literature*. [Modern approaches to understanding the essence of managing sociocultural activities in scientific literature]. Kyiv. S. 204–214. [in Ukrainian]

5. Holovakha, YE. I. (1997). *Suspil'stvo, shcho transformuyet'sya. Dosvid sotsiologichnoho monitorynhu v Ukrayini*. [Society in Transformation. Experience of sociological monitoring in Ukraine]. Kyiv. 234 s. [in Ukrainian]

6. *Informatyzatsiya i modernizatsiya sotsiokul'turnoyi sfery suspil'stva: vzayemodiya ta rozvytok*. (2013). [Informatization and modernization of the sociocultural sphere of society: interaction and development]. Kyiv. 184 s.

7. Kalakura, YA. S. (2015). *Ukrayins'ka kul'tura: tsyvilizatsiynyy vymir*. [Ukrainian culture: civilization dimension]. Kyiv. 496 s. [in Ukrainian]

8. Kas'yanov, H. (2008). *Ukrayina 1991–2007: narysy novitn'oyi istoriyi*. [Ukraine 1991–2007: Essays of Recent History]. Kyiv. 432 s. [in Ukrainian]

9. Katayev, S. L. (1998). *Sotsiokul'turna transformatsiya suchasnoho ukrayins'koho suspil'stv*. [Socio-cultural transformation of modern Ukrainian society]. Kyiv. 380 s.

10. Kononenko, L. (2004). *Kul'turno-informatsiyna diyal'nist' Ukrayiny za kordonom: tendentsiyi ta shlyakhy optymizatsiyi*. [Cultural and information activities of Ukraine abroad: trends and ways of optimization]. Kyiv. 231 s. [in Ukrainian]

11. Kochubey, N. V. (2015). *Sotsiokul'turna diyal'nist*. [Sociocultural activity]. Symu. 122 s. [in Ukrainian]

12. Revin, F. H. (2021). *Intentsiyna kolektyvna diyal'nist' yak rushiy sotsiokul'turnoyi transformatsiyi*. [Intentional collective activity as a driver of sociocultural transformation]. Pereyaslav. 256 s. [in Ukrainian]

13. Ruchka, A. O. (2001). *Osoblyvosti suspil'no-politychnoyi sytuatsiyi v Ukrayini: 2000 r.* [Peculiarities of the socio-political situation in Ukraine: 2000]. Kyiv. S. 81–94.

14. Sarakun, L. P. (2016). *Kul'turna polityka suchasnoyi Ukrayiny*. [Cultural policy of modern Ukraine]. Nizhyn. 205 s. [in Ukrainian]

15. *Svitohlyadni ta sotsiokul'turni zasady formuvannya modernoyi ukrayins'koyi natsiyi: monohrafiya*. (2015). [Worldview and sociocultural foundations of the formation of the modern Ukrainian nation: a monograph]. Ternopil. 255 s. [in Ukrainian]

16. *Sotsiokul'turnyy rozvytok rehional'noho sotsiumu v konteksti natsional'noyi bezpeky: mizhdystsyplinarnyy vymir. Kolektyvna monohrafiya*. (2018). [Sociocultural development of regional society in the context of national security: interdisciplinary dimension. Collective monograph]. Mykolaiv. 312 s. [in Ukrainian]

17. *Sotsiokul'turni ta politychni priorytety ukrayins'koyi natsiyi v umovakh hlobalizatsiyi: monohrafiya*. (2021). [Sociocultural and political priorities of the Ukrainian nation in the conditions of globalization: monograph]. Ternopil. 338 s. [in Ukrainian]

18. *Sotsiokul'turni vyklyky suchasnosti: potreba u teoretychnomu osmyslenni: kolektyvna monohrafiya*. (2021). [Sociocultural challenges of modernity: the need for theoretical understanding: collective monograph]. Ostrog. 212 s. [in Ukrainian]

19. *Sotsiokul'turni determinanty rozvytku psykholohiyi osobystosti v Ukrayini: monohrafiya*. (2023). [Sociocultural determinants of the development of personality psychology in Ukraine: monograph]. Kyiv. 296 s. [in Ukrainian]

20. *Teoriya ta istoriya sotsiokul'turnoyi diyal'nosti: navchal'nyy posibnyk*. (2018). [Theory and history of socio-cultural activity: study guide]. Odesa. 78 s. [in Ukrainian]

21. *Transformatsiyni protsesy sotsial'noyi kul'tury v Ukrayini: kolekt. monohrafiya*. (2022). [Transformational processes of social culture in Ukraine: collection. monograph]. Kyiv. 556 s. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КУЛІКОВА Світлана Вікторівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри мистецької освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: розвиток соціокультурної діяльності в Україні.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KULIKOVA Svitlana Viktorivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Art Education of the Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University.

Scientific interests: development of socio-cultural activities in Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 07.04.2024 р.

УДК 7.038.53:75(045)

DOI: 10.36550/2415-7988-2024-1-214-215-221

КУЛІНІЧ Лариса Олександрівна –

старший викладач

Центральноукраїнського державного

університету імені Володимира Винниченка

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-7439-2202>

e-mail: kulinichlar@ukr.net

ГУСЕВА Любов Григорівна –

викладач Центральноукраїнського державного

університету імені Володимира Винниченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0171-0744>

e-mail: gusevalubov@ukr.net

ПУНГІНА Ольга Анатоліївна –
кандидат педагогічних наук, доцент
Центральноукраїнського державного
університету імені Володимира Винниченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1120-2786>
e-mail: punhina@i.ua

СИНТЕЗ ВИРАЖАЛЬНИХ ЗАСОБІВ ТА МАТЕРІАЛІВ В СУЧАСНОМУ ОБРАЗОТВОРЧОМУ МИСТЕЦТВІ НА ПРИКЛАДІ ВИКЛАДАННЯ ЖИВОПІСУ, РИСУНКУ, КОМПОЗИЦІЇ

На межі XX-XXI століть глобальна інформаційно-комунікативна система кардинально змінила умови для культурного обміну і взаємодії, освіти і спілкування. Метою статті є виявлення основних тенденцій розвитку сучасного мистецтва та умов підвищення ефективності навчання майбутніх фахівців образотворчого та декоративного мистецтва засобами синтезу виражальних засобів та матеріалів. Підкреслено, що художній образ є центральним, системоутворюючим поняттям для різних видів мистецтв, якому властиві умовність, багатозначність, недовомовленість. Митці послуговуються художніми засобами для створення зовнішніх зв'язків, сукупність яких формує особливе середовище. В ході дослідження з'ясовано, що починаючи з кінця XX століття, українське образотворче і професійне декоративне мистецтво поступово позбавляються пострадянських стереотипів, розвиваються у європейському напрямку, в руслі модернізму та постмодернізму, але базуються на багатовіковому національному підґрунті. В умовах стійкої тенденції до інтеграції та пошуку нової образності, поступово розмиваються межі традиційних видів образотворчого мистецтва, а декоративне мистецтво активно залучене до вирішення проблем образотворчості. У ході вирішення нових задач образотворчості посилюється роль синтезу виражальних засобів, матеріалів, запозичення і взаємовпливи між видами мистецтв, стилістичних пошуків та технологічних експериментів. Доведено, що збалансоване поєднання в навчальному процесі принципів і методів академічного навчання рисунку і живопису та експериментального творчого пошуку, а також розуміння образності сучасного мистецтва забезпечить належне формування фахових компетентностей майбутніх художників та вчителів мистецтва. Потребують подальшого дослідження методичні аспекти підготовки майбутніх фахівців образотворчого та декоративного мистецтва в умовах формування нової образності сучасного мистецтва.

Ключові слова: Сучасне мистецтво, образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, синтез виражальних засобів, синтез матеріалів, майбутні художники, мистецька освіта.

KULINYCH Larysa Oleksandrivna –
senior lecturer, Volodymyr Vinnichenko
Central Ukrainian State University
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-7439-2202>
e-mail: kulinichlar@ukr.net

HUSYEVA Liubov Hryhorivna –
teacher, Volodymyr Vinnichenko Central Ukrainian State University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0171-0744>
e-mail: gusevalubov@ukr.net

PUNGINA Olha Anatoliivna –
Ph.D., associate professor,
Volodymyr Vinnichenko Central Ukrainian State University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1120-2786>
e-mail: punhina@i.ua

SYNTHESIS OF EXPRESSIVE MEANS AND MATERIALS IN THE MODERN FINE ARTS AS AN EXAMPLE OF TEACHING PAINTING, DRAWING, COMPOSITION

Abstract. At the turn of the XX-XXI centuries, the global information and communication system radically changed the conditions for cultural exchange and interaction, education and communication. The purpose of the article is to identify the main trends in the development of modern art and the conditions for increasing the effectiveness of training future specialists in fine and decorative arts by means of the synthesis of expressive means and materials. It is emphasized that the artistic image is a central, system-forming concept for various types of arts, a productive way of knowing the real reality, which is characterized by convention, ambiguity, and incompleteness. Artists use artistic means to create external connections, the totality of which forms a special environment. In the course of the research, it was found that starting from the end of the 20th century, Ukrainian visual and professional decorative arts gradually got rid of post-Soviet stereotypes, developed in the European direction, in the direction of modernism and postmodernism, but were based on a centuries-old national background. In the conditions of a steady trend towards integration and the search for new imagery, the boundaries of traditional types of fine art are gradually blurring, and decorative art is actively involved in solving the problems of fine art. In the course of solving new problems of visual art, the role of the synthesis of expressive means, materials, borrowing and interactions between types of art, stylistic searches and technological experiments is strengthened. It has been proven that a balanced combination of the principles and methods of academic teaching of drawing and painting and experimental creative research in the educational process, as well as an understanding of the imagery of modern art, will ensure the proper formation of professional competencies of future artists and art teachers. Methodological aspects of training future specialists in fine and decorative arts in the conditions of the formation of a new image of modern art require further research.

Key words: Modern art, fine art, decorative art, synthesis of expressive means, synthesis of materials, future artists, art education.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Мистецтво, що є специфічною формою світосприйняття і відображення залежне від змін епох та технічного прогресу. На межі ХХ-ХХІ століть глобальна інформаційно-комунікативна система кардинально змінила умови для культурного обміну і взаємодії, освіти і спілкування. Естетична модель мистецтва розширюється за рахунок глобалізації культури та поглиблення проблем соціокультурного та екологічного характеру. Образотворче мистецтво постійно змінюється під впливом історичних, соціальних, політичних, наукових, технологічних факторів [6, 12]. Мистецька освіта, звісно, не може лишатися осторонь. Всі виклики сьогодення неодмінно відбиваються і потребують вирішення, особливо в часи змін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми теорії і історії, а також розвитку українського мистецтва, зокрема професійного декоративного, є предметом наукового зацікавлення О. Голубця, Т. Кари-Васильєвої, З. Чегусової та інших. Дослідження окремих видів мистецтва представлено у працях М. Бокотей, О. Клименко, Л. Богайчук та інші. Метоичні аспекти фахової підготовки майбутніх художників досліджують Т. Ковальчук, Л. Богайчук, В. Гудак, О. Барбалат, В. Хижинський.

Метою статті є виявлення основних тенденцій розвитку сучасного мистецтва та умов підвищення ефективності навчання майбутніх фахівців образотворчого та декоративного мистецтва засобами синтезу виражальних засобів та матеріалів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як відомо, формою існування мистецтва, формою мислення в мистецтві, пізнання дійсності й одночасно її оцінкою, є художній образ. Художник мислить асоціативно, тому образ будується як парадокс, неподібність, символ. Як відображення реальності, художній образ є її перетворенням. Він зберігає єдність суб'єкта й об'єкта, і не може бути простою копією свого життєвого прообразу. Художньому образу властиві умовність, багатозначність, недомовленість. Таким чином, художній образ є центральним, системоутворюючим поняттям для різних видів мистецтв [11]. Митці послуговуються художніми засобами для створення зовнішніх зв'язків, сукупність яких формує особливе середовище, атмосферу, своєрідний «художній контекст», в якому композиція виступає «ядром» художньої комунікації. Художні образи є чітко спланованими та продуманими концепціями, розвиток яких має свій сценарій, який часто залежить від історичних та культурних обставин [8].

Сучасне мистецтво найчастіше визначають як сукупність художніх течій, що виникли у другій половині ХХ століття, а саме модернізм та постмодернізм. У спробах дати визначення мистецтву, що з'являється в Україні протягом останніх 20 років, мистецтвознавці виділяють окремі його ознаки і властиві риси, серед яких однією з найголовніших є певна відкритість до впливів та взаємовпливів, що спричиняє появу

глобальних тем та сюжетів, героїв та образів. Керуючись досвідом співпраці в межах програм міжнародної мистецької резиденції, Т. Міронова зауважує, що основними характерними рисами творчості молодшої генерації митців стають прямий контакт між художником та глядачем, інтерактивність, міждисциплінарність та майже безмежна комунікативність. Переважна більшість митців намагаються у своїй творчості збалансувати та поставити під питання численні невіршені глобальні конфлікти, що глибоко вписані в матерію соціального життя, публічного дискурсу, духовного та емоційного стану як всього людства, так і кожної окремої людини. Це спричиняє появу в їх творчості нової художньої образності, залежної від сприйняття не лише автором, глядачем або дослідником, а й суспільством в цілому [7].

Нова образність сучасного мистецтва потребує і відповідних логічних, адекватних засобів художнього вираження, як усталених для окремих видів мистецтв, так і нових підходів до їх синтезу та запозичення з інших видів образотворчих мистецтв. Відбувається ніби «розмивання» меж між видами образотворчого мистецтва. Стосовно сучасного живопису Г. Складенко зазначає також, що формальні відмінності між видами мистецтв не є абсолютними, оскільки живопис може бути і монохромним, а використання різноманітних фактур, технік колажу надає живописним творам об'єму, наближає їх до рельєфу та художнього об'єкта. Живопис може поєднуватися з іншими видами мистецтва. Дослідниця також зауважує на змінах, що торкнулися і традиційної жанрової структури мистецтва. Так, розподіл на головні жанри живопису, що відповідають жанрам мистецтва загалом: портрет, пейзаж, натюрморт, ню, історичний, батальний, марина, в епоху модернізму зазнав перетлумачення. З появою абстрактного мистецтва стали виділяти фігуративний (предметний) та не фігуративний (абстрактний) живопис. На зміну жанровим відмінностям прийшли розділення за художніми напрямками – імпресіонізм, неоімпресіонізм, символізм, експресіонізм, кубізм, футуризм, сюрреалізм, символізм, гіперреалізм, геометричні та ліричні абстракції, які не тільки урізноманітили діапазон художніх мов, прийомів, засобів живопису, а й поставили під сумнів картину, як усталену його форму. Постмодерністичний живопис утверджував еkleктичність як ідейно-змістову категорію, вдався до цитат, трансформацій усталених образів, традицій, стереотипів, кліше. Але, на думку автора, попри зміни в мистецтві живопис залишається одним з найусталеніших його видів, що постійно оновлюється, часто виступаючи цариною художніх іноваций, існуючи сьогодні на перетині різноманітних творчих практик [10]. Твори живопису нерідко вирізняються підкресленою декоративністю або ж графічністю, художники інтерпретують та застосовують виразність імітації фактур інших технік (мозаїка, левкас, гравюра та монотипія), застосовують колаж з різними природними та штучними матеріалами тощо.

Зміни української графіки, зокрема, були унаочнені в глобальному проєкті «Відбиток. Українська друкована графіка ХХ-ХХІ століть» у Мистецькому Арсеналі (2020 р.), де в межах однієї експозиції кураторам вдалося представити роботи кількох поколінь митців, які творили в часи бурхливого розвитку мистецтва, часи появи багатьох стилів. Назви трьох змістових блоків експозиції: «У пошуках нових сенсів», «На межі дозволеного» й «Інфінітивна графіка» вже свідчать про вектор руху сучасного графічного мистецтва. Співкураторка виставки, К. Підгайна, поділяючи думку, що «зараз розподіляти графіку, скульптуру, живопис складно», зауважила, що «хоч виставка й називається «Українська друкована графіка», але тут задіяні й інші медіа: відео, інсталяції, які побудували спеціально під цей проєкт» [1]. Серед представлених робіт були й такі, що «виходили» за межі звичного графічного аркуша. Так, П. Маков представив проєкт, «варіації на тему саду-лабіринту», де два великих офорти поєднано з інсталяцією в тій самій, схожій на відбиток пальця, формі, що й на графічних композиціях. Робота Р. Романишина – по своїй суті є скоріше скульптурою, пірамідальним об'ємом утвореним з мідних травлених офортних дошок, своєрідне «паралельне життя» друкарських форм поруч з композиціями, утвореними, з віддрукованих з цих дошок, офортів. Окремі інші, з представлених, робіт теж не зовсім є друкованою графікою в класичному розумінні, а виявляють трансформацію і переосмислення їхніми авторами графіки як методу роботи. Художниця О. Козюра робить відбитки зі старих кахлів, старих архітектурних елементів і потім komponує у велику композицію на стіні. Вона гармонійно вписала свою роботу у фактуру й архітектуру залу [1].

Подібно і до інших видів образотворчого мистецтва, в українській скульптурі з кінця ХХ століття також спостерігалось повернення засад модернізму та поступова адаптація новітніх виражальних засобів постмодернізму, проте, на думку О. Голубця, повільніше, порівняно з малярством. Дослідник виокремлює три напрямки в яких відбувається розмивання традиційних меж скульптури. Проте, означені напрямки і тенденції, є справедливими та помітними і в інших мистецтвах. Перший напрямок пов'язаний зі «зверненням до тривимірної пластики митців, які не навчалися фаху на спеціалізованих кафедрах, займалися раніше малярством чи графікою. Фактор «непрфесійності» визначав нестандартність їхніх творчих підходів, сприяв несподіваним розширенням можливостей скульптури» [3]. Митці доволі часто мають подібну широту мистецьких зацікавлень і в такий спосіб виявляють інші грані своєї особистості. Прикметним є, у цьому зв'язку, творчий шлях відомої мисткині Г.С. Севрук. Отримавши ґрунтовну освіту художника-живописця, вона більшу частину свого творчого життя присвятила кераміці (монументальній та станковій), а також графіці. Це був свідомий вибір задля збереження більшої свободи творчого вираження в умовах політичного та ідеологічного тиску за радянських часів. Другий напрям змін вирізняла виразна причетність до скульптури митців, яких у

радянській Спільці художників називали «прикладниками», та визнання їх зусиль у розвитку тривимірної пластики, розпочатих у часи «відлиги» у 1960-х р. Так, на 7-му Великому скульптурному салоні (2015) було «уперше подолано традиційну «клановість» скульптури – учасниками експозиції стали відомі художники-керамісти (О. Дворак-Галік, І. Береза, А. Ільїнський, Г. Міміношвілі, Ю. Мусатов, Н. Попова, В. Хижинський, У. Ярошевич)» [3]. Стосовно перегляду стереотипу мислення щодо специфіки декоративного мистецтва, Т. Кара-Васильєва зауважує, що подолання застарілого ставлення до нього як до другорядного стосовно образотворчого – живопису, графіки, скульптури, відбулося наприкінці ХІХ століття. Тоді, принцип поділу мистецтв на «головні» та «другорядні» види був офіційно засуджений у Франції, де знайшов своє втілення принцип «єдності всіх мистецтв», який став основоположним для формування стилю «модерн» [4]. Третім напрямом О.Голубець виділяє «вихід скульптури на межі новітніх мистецьких форм – інсталяції, ланд-арту, боді-арту, перформансу, відео-арту тощо» [3]. У багатьох керамістів, художників текстилю, скла і металу спостерігається тяжіння до просторових композицій, що викликало появу предметно-пластичних ансамблів, які будувалися на поєднанні різних варіантів однієї форми (великих чи малих об'ємів) або на варіативності її розміщення (вертикально чи горизонтально В авторських творах збагачуються прийоми використання кольору, його умовної символіки, притаманної декоративному мистецтву [4, с. 204]. Втілення абстрактно-асоціативних образів спонукає художників-керамістів до поєднання традиційних для кераміки художніх засобів та запозичення засобів виразності скульптури, живопису, графіки й інших видів мистецтв. З'являються абстрактний і фігуративний кераможивопис, або скложивопис, живопис на тканині. Декоративна кераміка трансформувалася у своєрідний синтетичний вид творчості, в якому активно почали використовуватися пластичні й живописні засоби, фактурні можливості матеріалів, а іноді і прийоми графіки, театральної декорації. Ці явища, як в кераміці, подібним чином відбувалися і в інших видах декоративного мистецтва. Як зауважує З. Чегусова, склярі, текстильники дедалі більше перетворювалися на скульпторів і живописців [4, с. 193, 196].

Розширення спектру виражальних засобів тісно пов'язане з напрямком творчого пошуку сучасних художників щодо синтезу матеріалів. Прагнення такого синтезу спостерігається в роботах художників текстилю, художнього скла і металу, скульпторів, навіть живописців та графіків. В кераміці, художники наряду з традиційними керамічними матеріалами використовують в своїх творах такі матеріали як метал, текстильні матеріали, скло, смальту, дерево та інші природні й штучні матеріали. Такий підхід розширює палітру художніх засобів, чим істотно впливає на виразність творів. Проте, в кожному виді мистецтва має зберігатися і враховуватися саме виразність і специфіка використання основного матеріалу.

Подібно і в творах художнього текстилю завдяки інтеграційному зв'язку з іншими видами мистецтва (скульптури, живопису, графіки, комп'ютерних технологій) художники створюють оригінальні за стилістикою та образним уявленням твори – текстильну скульптуру, інсталяції, колажі – різноманітні за тематикою, де крім традиційних матеріалів майстрами органічно залучаються поліетилен, кокони, шовкопряда, віск, папір, шнури, сезаль.

Отже, як свідчить стислий аналіз творів та тенденцій розвитку сучасного образотворчого і декоративного мистецтва, внаслідок переосмислення видової класифікації, нової образності, кераміка, художнє скло, текстиль, метал, та живопис, графіка, скульптура постали в однакових умовах розвитку. В мистецтві посилюється ідейність, образність, концептуальне начало. У ході вирішення нових задач образотворчості посилюється роль синтезу виражальних засобів, матеріалів, запозичення і взаємовпливи між видами мистецтв.

Мистецька освіта не може бути осторонь глобальних процесів розвитку і змін у мистецтві, та культурі в цілому. Професійна готовність до художньо-творчої діяльності майбутніх художників та вчителів мистецтва залежить від сформованості низки фахових компетентностей. Формування і розвиток фахових компетентностей відбуваються протягом усього навчання, мають міждисциплінарний характер. В ході вивчення навчальних дисциплін «Рисунок», «Живопис», «Композиція» формуються цілий комплекс фахових компетентностей, серед яких є здатність сприймати новітні концепції в галузі образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, поєднувати інновації з усталеними вітчизняними та світовими традиціями. Здатність відтворювати традиційні та синтезувати сучасні технології в творах образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва. В контексті даного дослідження, варто розглянути досвід викладання дисциплін фахової підготовки в окремих українських та зарубіжних мистецьких навчальних закладах. У статті «Університетські ініціативи Академії образотворчих мистецтв ім. Я. Матейка у Кракові під час війни в Україні» автор, І. Павельчук наводить окремі наукові спостереження та результати проведеного дослідження в межах програми підтримки студентів і викладачів мистецьких навчальних закладів через наслідки війни росії проти України. Так, здійснене дослідження фахових компетенцій, передбачених освітньо-професійними програмами для чинних мистецьких спеціальностей Академії образотворчих мистецтв ім. Я. Матейка у Кракові (ASP) показало, що вимоги до реалізації творчого задуму концептуально відрізняються від освітніх образотворчих норм у ЗВО України. Автором було встановлено, що з першого року навчання від студента будь-якого факультету вимагають «створення імпровізованого образу-враження, який називають «проектом», що суттєво відрізняється від дзеркального копіювання природи, передбаченого в мистецьких закладах України» [9]. Стосовно

пріоритетів у навчанні, автор зауважує, що «іраціональний погляд на мистецькі завдання, який реалізується через суб'єктивне мистецьке сприйняття домінує в системі сучасної художньої освіти ASP. Декоративно ангажовані натюрмортні постановки з дисципліни «Наочні конструкції: рисунок і живопис» більше нагадують екзотичні театральні декорації. Працюючи над постановкою, студент ASP має зосередити свою увагу на «фрагменті» запропонованого культурного космосу для створення власного художнього світу й неповторного художнього стилю. Іраціональний підхід до переробки емпіричної інформації в синтезі з методом імпровізації є пріоритетними чинниками формотворення в системі сучасного художнього виховання в ASP» [9]. Важливою складовою навчального процесу є матеріально-технічна база. Студенти ASP навчаються в художніх лабораторіях та лекційних аудиторіях, лінгафонному кабінеті, обладнаних найсучаснішими комп'ютерами та 3D-принтерами для здійснення візуалізації попередньо створених графічних ескізів [9]. Безперечно, наявність відповідної матеріально-технічної бази та всебічна методична і організаційна підтримка розвитку творчості студентів сприяє якісній мистецькій освіті і особистісному зростанню, активному включенню в мистецький простір. Проте в питаннях переносу і запозичення закордонного досвіду в цій галузі, на нашу думку, потрібно уникати однобічності і полярності, мати зважений погляд, а також враховувати й зберігати кращі здобутки і традиції української мистецької школи. Так, наприклад, не варто а ні перебільшувати, а ні применшувати роль академічного рисунку та живопису в навчальному процесі. Можна погодитися з думкою, що «дзеркальне копіювання природи», дійсно, не надто корисне. Проте саме в процесі опанування «академічного», тобто «навчального», рисунку і живопису, через розвиток художньої спостережливості, аналіз форм і практичне дослідження принципів гармонійної організації зображення, здійснення художнього відбору, відбувається формування базових, фундаментальних компетентностей та оволодіння технічними прийомами і методами зображення. Такий рисунок і живопис не є самоціллю, а набутий досвід стає основою, «інструментом» для вирішення художньо-творчих завдань в будь-якій мистецькій галузі. Варто зауважити, що в українських художніх навчальних закладах склалися певні традиції і підходи, що забезпечують наступність у збереженні і подальшому формуванні окремих локальних мистецьких шкіл. Проблеми становлення творчої індивідуальності та художньої практичної майстерності вирішуються при вивченні ряду фахових дисциплін, відповідно до профілю закладу та специфіки спеціальностей. Як варіант, можна навести приклад викладання на факультетах декоративно-прикладного мистецтва та дизайну КДАДПМіД дисципліни «Декоративна інтерпретація академічних завдань з живопису», де студенти вчать на основі емоційного сприйняття створювати образ побаченого та інтерпретувати натурний мотив засобами стилізації, творчого

узагальнення, та втілювати в матеріалі у формі зображення на площині, колажі, асамбляжі, декоративному рельєфі. Завдання з декоративної інтерпретації – це своєрідний місток, між академічними завданнями і творчими роботами [2]. На кафедрі мистецької освіти ЦДУ ім. В. Винниченка подібні задачі (опанування принципів формотворення, закономірностей формальної та сюжетної композиції, методами художнього відбору та творчого узагальнення, врахування специфіки матеріалу) вирішуються при вивченні дисциплін «Композиція» та «Формоутворення». Дисципліни «Станковий рисунок», «Станковий живопис» доповнюють вивчення основ академічного рисунка і живопису та надають можливість вільного опанування матеріалів і технік оригінальної графіки та застосування їх виразальних можливостей у втіленні в художніх образах, засобів короткочасного рисунка [5]. Тож, збалансоване поєднання в навчальному процесі принципів і методів академічного навчання рисунку і живопису та експериментального творчого пошуку, а також розуміння образності сучасного мистецтва забезпечить належне формування фахових компетентностей майбутніх художників та вчителів мистецтва.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. В ході дослідження з'ясовано, що починаючи з кінця ХХ століття, українське образотворче і професійне декоративне мистецтво поступово позбавляються пострадянських стереотипів, розвиваються у європейському напрямку, в руслі модернізму та постмодернізму, але базуються на багатовіковому національному підґрунті. В умовах стійкої тенденції до інтеграції та пошуку нової образності, поступово розвиваються межі традиційних видів образотворчого мистецтва, а декоративне мистецтво активно залучене до вирішення проблем образотворчості. Таким чином кераміка, художнє скло, текстиль, метал знаходяться в однакових умовах розвитку з живописом, графікою, скульптурою. У ході вирішення нових задач образотворчості посилюється роль синтезу виразальних засобів, матеріалів, запозицієння і взаємовпливи між видами мистецтв, стилістичних пошуків та технологічних експериментів. Доведено, що збалансоване поєднання в навчальному процесі принципів і методів академічного навчання рисунку і живопису та експериментального творчого пошуку, а також розуміння образності сучасного мистецтва забезпечить належне формування фахових компетентностей майбутніх художників та вчителів мистецтва. Потребують подальшого дослідження методичні аспекти підготовки майбутніх фахівців образотворчого та декоративного мистецтва в умовах формування нової образності сучасного мистецтва.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Арт. Чому варто піти на виставку «Відбиток» у Мистецькому Арсеналі URL: <https://www.village.com.ua/village/culture/art/299251-scho-mozhna-pobachiti-na-vistavtsi-vidbitok-u-mistetskomyu-arsenali>

2. Голембовська Л. Декоративна інтерпретація академічних завдань з живопису: навчально-методичний посібник. Київ: Кафедра. 2014. 120 с.

3. Голубець О. Українська скульптура кінця ХХ – початку ХХІ століть: ефект дифузії. *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. Вип. 41. 2019. С. 4–10.

4. Кара-Васильєва Т., Чегусова З. Декоративне мистецтво України ХХ століття. У пошуках «великого стилю». Київ.: Либідь, 2005. 280 с., іл.

5. Кулініч Л. О. Короткочасний рисунок у фаховій підготовці майбутніх вчителів образотворчого мистецтва. *Наукові записки*. Вип. 141 (II). Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2015. (Серія: Педагогічні науки). С. 67–70.

6. Міронова Т. Понятійно-категоріальна система сучасного українського мистецтва в новій естетичній парадигмі ХХІ століття. Збірник наукових праць СУЧАСНЕ МИСТЕЦТВО. 2020, №16. С. 179–188. URL: <http://sm.mari.kiev.ua/article/view/219999>

7. Міронова Т. Художні засоби та образність сучасного українського мистецтва (досвід діяльності міжнародної мистецької резиденції FACE of ART). Збірник наукових праць СУЧАСНЕ МИСТЕЦТВО. 2018, № 14. С. 237–244.

8. Міронова Т. Визначення поняття «художньої образності» та кола її понятійного апарату в сучасному образотворчому мистецтві. *Мистецтвознавство України*. 2020, № 20. С. 39–44.

9. Павельчук Іванна. Університетські ініціативи Академії образотворчих мистецтв ім. Я. Матейка у Кракові під час війни в Україні. *Образотворче мистецтво*. № 3-4 (119), 2022. С. 112–116.

10. Складенко Г. Я. Живопис. Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2009. Режим доступу : URL: <https://esu.com.ua/article-19107>

11. Ткаченко А. В. Художній образ – особлива форма естетичного освоєння світу. Збірник матеріалів III Міжнародного конгресу «Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі». Одеса, 2017. С. 203–204.

12. Чегусова З. Професійне декоративне мистецтво України початку ХХ століття і проблеми глобалізації культури URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/150/44/62/9400-1>

REFERENCES

1. Art. Chomu varto pity na vystavku «Vidbytok» u Mystetskomyu Arsenali [Art. Why should you go to the "Print" exhibition at the Art Arsenal] URL: <https://www.village.com.ua/village/culture/art/299251-scho-mozhna-pobachiti-na-vistavtsi-vidbitok-u-mistetskomyu-arsenali> [in Ukrainian]

2. Holembovska, L. (2014). Dekoratyvna interpretatsiia akademichnykh zavlan z zhyvopysu [Decorative interpretation of academic assignments in painting: educational and methodological guide]: navchalno-metodychnyi posibnyk. Kyiv: Kafedra. 120 s. [in Ukrainian]

3. Holubets, O. (2019). Ukrainska skulptura kintsia XX – pochatku XXI stolit: efekty dyfuzii [Ukrainian sculpture of the late 20th and early 21st centuries: the effect of diffusion]. *Visnyk Lvivskoi natsionalnoi akademii mystetstv*. Vyp. 41. S. 4 – 10. [in Ukrainian]

4. Kara-Vasylieva, T., Chehusova, Z. (2005). Dekoratyvne mystetstvo Ukrainy KhKh stolittia. U poshukakh «velykoho stiliu» [Decorative art of Ukraine of the 20th century. In search of "big style"]. Kyiv.: Lybid. 280 s., il. [in Ukrainian]

5. Kulynich, L. O. (2015). Korotkochasnyi rysunek u fakhovii pidhotovtsi maibutnykh vchyteliv obrazotvorchoho mystetstva [Short-term drawing in professional training of future teachers of fine arts]. *Naukovi zapysky*. Vyp. 141 (II). Kirovohrad: RVV KDPU im. V. Vynnychenka. (Serii: Pedagogichni nauky). S. 67–70. [in Ukrainian]

6. Mironova, T. (2020). Poniatiino-katehorialna systema suchasnoho ukrainskoho mystetstva v novii estetychnii paradyhmi XXI stolittia [Conceptual-categorical system of modern Ukrainian

art in the new aesthetic paradigm of the 21st century], Zbirnyk naukovykh prats SUCHASNE MYSTETS'TVO. №16. S. 179–188. URL: <http://sm.mari.kiev.ua/article/view/219999> [in Ukrainian]

7. Mironova, T. (2018). Khudozhni zasoby ta obraznist suchasnoho ukrainskoho mystetstva (dosvid diialnosti mizhnarodnoi mystetskoï rezydentzii FACE of ART) [Artistic means and imagery of modern Ukrainian art (experience of the FACE of ART international art residency)]. Zbirnyk naukovykh prats SUCHASNE MYSTETS'TVO. №14. S. 237–244. [in Ukrainian]

8. Mironova, T. (2020). Vyznachennia poniattia «khudozhnoi obraznosti» ta kola yii poniatiinoho aparatu v suchasnomu obrazotvorchomu mystetstvi [Definition of the concept of "artistic imagery" and the circle of its conceptual apparatus in modern fine art]. Mystetstvoznavstvo Ukrainy. №20. S. 39–44. [in Ukrainian]

9. Pavelchuk, Ivanna. (2022). niversytetski initsiatyvy Akademii obrazotvorchykh mystetstv im. Ya. Matejka u Krakovi pid chas viiny v Ukraini [University initiatives of the Academy of Fine Arts named after J. Matejka in Krakow during the war in Ukraine]. Obrazotvorche mystetstvo. № 3-4(119). S. 112–116. [in Ukrainian]

10. Skliarenko, H. Ya. (2009). Zhyvopys [Painting]. Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy [Elektronnyi resurs] / Redkol. : I. M. Dziuba, A. I. Zhukovskyi, M. H. Zhelezniak [ta in.] ; NAN Ukrainy, NTSh. Kyiv : Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy. URL: <https://esu.com.ua/article-19107> [in Ukrainian]

11. Tkachenko, A. V. (2017). Khudozhnii obraz – osoblyva forma estetychnoho osvoinnia svitu [An artistic image is a special form of aesthetic exploration of the world]. Zbirnyk materialiv III Mizhnarodnoho konhresu «Hlobalni vyklyky pedahohichnoi osvity v universytetskomu prostori». Odesa. S. 203–204. [in Ukrainian]

12. Chehusova, Z. Profesiine dekoratyvne mystetstvo Ukrainy pochatku XX stolittia i problemy hlobalizatsii kultury [Professional decorative art of Ukraine at the beginning of the 20th century and the problems of cultural globalization] URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/150/4462/9400-1> [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

КУЛІНІЧ Лариса Олександрівна – старший викладач, Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: сучасна художня кераміка, традиційне народне гончарство, педагогіка мистецтва, професійна підготовка майбутніх художників та вчителів образотворчого мистецтва.

ГУСЄВА Любов Григорівна – викладач, Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: педагогіка мистецтва, проблеми образотворчого підготовки студентів та учнів.

ПУНГІНА Ольга Анатоліївна – доцент, кандидат педагогічних наук, доцент, Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: розвиток та становлення художньої освіти на півдні України (друга половина XIX - початок XX століття).

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

KULINYCH Larysa Oleksandrivna – senior lecturer, Volodymyr Vinnichenko Central Ukrainian State University.

Scientific interests: modern artistic ceramics, traditional folk pottery, art pedagogy, professional training of future artists and art teachers.

HUSYIEVA Liubov Hryhorivna – teacher, Volodymyr Vinnichenko Central Ukrainian State University.

Scientific interests: art pedagogy, problems of artistic training of students and pupils.

PUNGINA Olha Anatoliivna – Ph.D., associate professor, Volodymyr Vinnichenko Central Ukrainian State University.

Scientific interests: development and formation of art education in the south of Ukraine (second half of the 19th - beginning of the 20th century).

Стаття надійшла до редакції 17.04.2024 р.

УДК 379.825:792.091.36398.2

DOI: 10.36550/2415-7988-2024-1-214-221-226

ЛАВРИШ Ірина Михайлівна –

кандидат педагогічних наук, директор Будинку культури, м. Київ

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-1448-7352>

e-mail: Lavrishirina@gmail.com

КУЛЬТУРОТВОРЧІ АСПЕКТИ МИСТЕЦТВА УКРАЇНСЬКИХ ХУДОЖНИКІВ-МОДЕРНІСТІВ В КОНТЕКСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВИТИ І ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКОВОЇ АУДИТОРІЇ

У статті вводяться такі поняття як екологічна освіта та виховання, розкривається природна складова культуротворчих аспектів українських художників-модерністів, обґрунтовується їхній вплив у єдиному проблемному полі екології культури та екології людини. Ми відзначаємо особливе значення розуміння змісту естетичних цінностей для підліткової аудиторії в образотворчому мистецтві, як відображення в композиціях художників базових найзагальніших уявлень про світ природи, що дає змогу органічно переживатися з основними принципами організації художньої площини. Звертаємо увагу на національні природні риси українського характеру у творчості видатних діячів образотворчого модерного мистецтва минулого. Акцентуємо на тому, що щедра на таланти українська земля подарувала людству цілу плеяду геніальних художників, скульпторів, яких знає увесь світ, однак унаслідок історичних обставин, їм доводилось збагачувати скарбницю власної культуротворчості, перебуваючи за межами рідного краю, тому на отчій землі їхній талант був не завжди оцінений і не визнаний.

Разом з тим, вважаємо, що абстрактне мислення художників - модерністів було і є тією школою, оволодіння якою свідчить про високий рівень професійної культури, де відбувається художнє пізнання і особистісне утвердження справді вічних цінностей людського буття. При цьому масштаб мистецького і загальнолюдського уявлення їхній конкретний зміст: соціально-історичний, світоглядний, моральний. Їхні твори свідчать про те, що не можна втекти від життя в усій його складності, від нерозв'язно-подвійної природи самої людини – ні в життєву метушню, ні в абсолютну споглядальну духовність,- не порушивши при цьому найважливіших зав'язків між людиною і світом. Важливими передумовами цього процесу є прагнення осмислити особливості відображення природи у творчості зазначених художників, зрозуміти, як художнє мистецтво викликає чуття естетичної насолоди, в чому полягає його насолода, що пробуджує її в душі підлітків.